

Sú riešenia našej vlády dlhodobu prospešné a zdôvodnené?

Nie sú! Nebudem to rozoberať. Ale jednou príčinou je to, že politici myslia len na krátke obdobie, majú čudný svoj „produkt“ a veľmi čudný „biznis plán“ – zarobiť čo najskôr. Nemáme pri moci politika so schopnosťou *presadzovať dlhodobu prospešné riešenia*. Kto z nich predpovedal, že SR bude mať euro, kto predvídal v roku 1993, že SR bude v EÚ? Každému chýba v ponuke jasný cieľ a prezieravosť. Už v roku 2006 som v SME uverejnil článok s názvom Povrchný pohľad na vstup do eurozóny nepostačuje. Skutočne si nespomínam, že by redaktori SME boli videli problémy s eurom tak skepticky, ako píšú teraz. Spomeniem len pár súčasných nadpisov: Eurovaloboritelia (26.3.2011), Magna mater europae (28.3.2001), Takto vyzerá kapitulácia (23.3.2011). Nič iné sa nedá povedať iba staré známe – po vojne je každý generálom. Boli v SME a každý z nich kritizoval Euroval II, čo je tiež pojem z periférie. Ale Euroval II je o *veľkej hotovosti*. A tá sa už mnohým nepáči. Minister financií to odbil tým, že ide o „technické záležitosti“. Ako pompézne sme však vítali euro! Európska únia a eurozóna je celkom iná ako tá, do ktorej sme vstupovali. Toto je novotou iba pre súčasných politikov, a slová predsedu NR SR o pláne B sa mohli zrodiť iba v hlave politika, ktorý nevie, kde je sever. V príspevku však nebudem rozoberať otázku dlhodobého vývoja ekonomiky. V *ekonómii* je dôležité uvedomenie si súvislostí, ekonomických relácií v ekonomickom systéme (ekonomike), na ktorých buduje každá veda. To je hlavné, nezanedbateľné poslanstvo vedy. Je to naozaj súčasťou historického odkazu od čias A. Smitha.

Hlavný problém EÚ je to, že nevieme ako funguje ekonomický systém každej členskej krajiny a následne aj ako funguje ekonomický stroj EÚ ako celku. Nemôžu to vedieť politici, ktorí sa uspokojia s tým, že v parlamente pri schvaľovaní rozpočtu vlády akceptujú iba tri čísla o fungovaní ekonomického systému: *rast HDP*, *mieru nezamestnanosti* a *mieru inflácie*. Ani jedna z týchto mier nie je presná, dôkladne a jasne definovaná. Môžu tri čísla o ekonomike poskytnúť obraz o ekonomike? Nikomu to v našom, ba ani v európskom, parlamente nevedí, že sa opierajú o 3 čísla. Ani nemôže, veď ani jeden náš europoslanec nie je svojou kvalifikáciou pripravený na apercepciu a osvojenie si informácie, keď sa povie, že HDP vzrastie o 3 percentá. Nikto z nich si neuvedomí zložitost' a komplexnosť fungovania ekonomického „stroja“ a *mechanizmus prevodu* tejto požiadavky na „kolesá“ ekonomického systému. Neuvedomujú si, že ekonomika sa dostane do rovnováhy buď vplyvom ekonomických síl, alebo zámerom hospodárskej politiky. Ale iba *ekonomické sily* môžu spôsobiť veľký oheň. Tvorca hospodárskej politiky musí do ekonomického stroja „vidieť“ aspoň tak ako to teraz zilustrujem. Dva hlavné sektory ekonomiky – podniky a domácnosti – sa nejako správajú. Ich správanie opisujú *ekonomické zákony*: domácnosti rešpektujú zákon, že ich výdavky sú funkciou ich príjmu, matematicky $C = a + bY$ a podniky sa riadia zákonom, že investície sú funkciou príjmu a úrokovej miery, teda: $I = c + dY - er$. Parametre týchto funkcií sú „šroubíky“, ktoré tvorca politiky musí raz povoliť a raz pritiahnúť. Verím, že čitateľa „vtiahnem“ do ďalšieho čítania, aj ak použijem takéto dve konkrétne spomenuté funkcie: $C = 170 + 0,7Y$ a $I = 70 + 0,1Y - 10r$. Tieto dve rovnice, ako *prvý vedecký obraz* o ekonomike, nám umožňujú pomerne dôkladne nahliadnuť do mechanizmu vzniku rovnovážneho HDP a do vyvolanej *reťazovej reakcie* v ekonomike. Lahko získame súčet $Y = C + I$. Spočítaním zložiek funkcií získame, že $Y(0,2) = 190$. Vydelením oboch strán číslom 0,2 dostaneme rovnovážne HDP a to 950 jednotiek. Nielen to. Dosadením tejto hodnoty do uvedených funkcií zistíme, že výdavky obyvateľstva C budú 835

jednotiek a výdavky na investície budú 115 jednotiek. Takéto údaje nám vláda SR neohlasuje. A pritom majú zásadný význam. Čo sa stane, ak vláda spôsobí zmenu správania sa domácností – zavedie „šrotovné“? Funkcia výdavkov obyvateľstva sa zmení a povedzme, že bude: $C = 170 + 0,75Y$. Hovorí, že sa zmenila, vlastne zvýšila „chuť nakupovať“, teda, že sa uvoľnil „šroubík“ pri Y a to na 0,75. Zopakovaním výpočtu zistíme, že teraz sa HDP bude rovnať 1 226,67 jednotkám. Nárast o 316,67 jednotiek. Nárast viac ako 33 %! Výdavky obyvateľstva dosiahnu hodnotu 918,125 jednotiek, teda nárast o 285 jednotiek. *Prečo vlády o týchto zmenách nehovoria.* Ako to, že to nevedia? Dnešný rozvoj ekonomickej vedy však ponúka viac. Ponúka „ekonomické mikroskopy“, ktoré dovoľujú vidieť do vnútra ekonomiky. Sú to známe input-output tabuľky a systém národných účtov, ktoré musí každá krajina EÚ povinne zostavovať. Vďaka nim vieme povedať aká je väzba HDP na odvetvia a na tvorbu pridanej hodnoty, o ktorej každý politik hovorí, len nevie, čo to je. Čo totiž vyvolá rast HDP o 3 % vo výrobnom procese? Ako náročné to bude pre ekonomický systém zabezpečiť? Z pohľadu input-output tabuliek a ekonomickej vedy je terajšia debata o tom, ako si vynútiť doma a na celoeurópskej finančnú disciplínu, urážajúce. Ani akumulované a usporiadané údaje však neposkytujú riešenia. Potrebujeme teóriu, aby sme ich *interpretovali*. Ekonomika je obrovský a komplexný systém. Žiaľ, naša vláda sa zväčša opiera o amatérsky a intuitívne vykonštruovaný prístup k zásahom do ekonomiky. Ten je spravidla chaotický, čo teraz eklatantne ukazuje súčasná vláda.

Preniknúť do vedeckého obrazu ako funguje ekonomika si žiada aspoň zhruba opísať hospodárstvo ešte aj vzhľadom na *zahraničný obchod*. Skôr analyzovaný model nie je takým komplexom, ako je reálne hospodárstvo. Ale zámerom tohto príspevku je ukázať *podstatu problémov a načrtnúť požiadavky* na tvorcov hospodárskej politiky. SR, ako vieme, je otvorená ekonomika. To nám tento model umožní. Preto si uvedený model obohatíme o dve rovnice z oblasti zahraničného obchodu. Je to rovnica importu a rovnica exportu, ktorá bude konštanta. Teda nech má model tvar:

$$\begin{aligned} C &= 170 + 0,7Y \\ I &= 70 + 0,1Y - 10r \\ M &= 355 + 0,1Y \\ X &= 450 \end{aligned}$$

Tento vedecký obraz nám otvára nové možnosti uvažovania o tom, ako sa správa ekonomický systém. Riešenie tejto sústavy je dobre známe. Rovnovážne HDP získame aj ako súčin *multiplikátora* a *autonómnych výdavkov*. Oproti predchádzajúcej formulácii sa predovšetkým dozvieme, že multiplikátor sa zmenší, v menovateli sa pripočíta hodnota 0,1, marginálna propenzita k importu. Zvýšia sa autonómne výdavky a to na 285. Po výpočte získame, že HDP je 950 a po jeho dosadení do rovnice importu zistíme, že import je 450 jednotiek. A teda hospodárstvo má vyrovnanú obchodnú bilanciu – aj export sa rovná 450 jednotiek. Aká bude zmena, ak budeme predpokladať, že export sa zvýši na 460 jednotiek? HDP sa zvýši na 983,33 jednotiek a po dosadení do rovnice importu zistíme, že import bude 453,33 jednotiek. Obchodná bilancia vykáže prebytok vo výške 6,67 jednotiek. Keďže národný príjem rástol, spôsobil rast importu do hospodárstva, a teda saldo je menšie ako rast exportu. Export si vyžiadal import. Čiže, zlepšenie obchodnej bilancie vyvolané rastom exportu sa neudialo v pomere 1:1! V ekonomike sa môže zmeniť aj marginálna propenzita k importu, prípadne autonómny import. Nemôžeme zanedbať ani problémy výmenného kurzu a ďalšie záhady. Model nám poskytne riešenie, odpoveď

aký bude *dôsledok*. Model výrazne obohacuje obsahové a analytické myslenie ekonóma. A to práve *treba očakávať od tvorcov hospodárskej politiky*. Vidíme, že vláda teraz debatuje neustále o odvodovej a daňovej reforme, ktorú neustále mení. Nie je to málo? Vidíme, že *vedecký obraz ekonomického sveta*, ktorý poskytuje makroekonómia, je bohatší, ako jednoduché predstavy našich tvorcov ekonomickej politiky pre náš ekonomický systém. Ale plne sa to vzťahuje aj na EÚ a jej tvorcov ekonomickej politiky. Zistili sme, že determinácia národného príjmu (HDP) patrí medzi teoreticky zložité ekonomické záhady, enigmy.

I napriek súčasným, nevedomosťou a ignorovaním vedy vyvolaným problémom ekonomiky SR a v Európe, dovoľm si povedať, že doteraz je uspokojivo vyriešených ekonomických záhad (problémov) pomerne dosť. Iba sa nevyužívajú poznatky. Je tu predovšetkým *fundamentálny poznatok* o rovnováhe v ekonomike. Tento základný postulát musí ekonomická politika rešpektovať. Je tu aj fundamentálne teória Keynesa, ktorej aplikácia po roku 1960 bola veľmi v mnohých krajinách úspešná. Súčasný poznatky ekonómov dospeli do vytvorenia, nazval by som ho, štandardného modelu. K jeho kompletizácii chýbajú dôkladné poznatky o správaní sa finančných trhov. Tam nám chýba základný atribút každej filozoficko-logickej vedy – kauzalita. Videli sme, čo urobila nepatrná zmena správania sa domácností v raste HDP. Možné cesty k vysvetleniu záhad na finančných trhoch sú neznáme. Ale, čo vieme, treba využiť. Som presvedčený, že na finančných trhoch sa vlastne ukázal deterministický chaos. Len ho odhaliť. A to si žiada náročný a trpezlivý výskum.

Prof. Jaroslav Husár

Bratislava, 16/4/2011.